

РЕЗЮМЕ

Л. С. Отрощенко. Особенности организации обучения за границей будущих специалистов внешнеэкономического профиля Германии.

В статье рассматриваются особенности организации обучения за границей будущих специалистов внешнеэкономического профиля Германии в рамках обмена студентами между ВНЗ-партнёрами, а также программ с целью получения двойного диплома. Проанализировано европейские программы содействия образованию на протяжении всей жизни, активным участником которых выступает Германия.

Ключевые слова: обучение за границей, специалисты внешнеэкономического профиля, обмен студентами, двойной диплом, Германия.

SUMMARY

L. Otroschenko. Peculiarities of the abroad studying organisation of the future specialists in foreign affairs of Germany.

In the paper peculiarities of the abroad studying organisation of the German future specialists in foreign affairs are considered, and namely in the frames of students' exchange programs and getting of double diploma. European programs on education promotion have been analyzed, active participant of which is Germany.

Key words: studying abroad, specialists in foreign affairs, students' exchange, double diploma, Germany.

УДК 37.036.005.54:001.8:371.315.6:373.5(73)

Л. М. Сірик

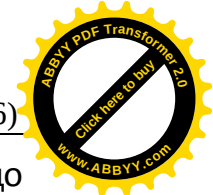
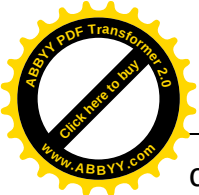
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ДОСЛІДЖЕННЯ АМЕРИКАНСЬКИМИ НАУКОВЦЯМИ КОНЦЕПЦІЇ ТВОРЧОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЯК ОСНОВИ ЕВРИСТИЧНОГО НАВЧАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

У статті розглядаються сучасні підходи до евристичного навчання як інноваційної технології освіти, рівень його дослідження у вітчизняній та зарубіжній педагогіці. Визначаються ідеї та концепції самореалізації творчого потенціалу особистості як основи евристичного навчання в американській освіті.

Ключові слова: евристичне навчання, інноваційні технології, ідеї та концепції творчої самореалізації, самоактуалізація, мотивація.

Постановка проблеми. Становлення незалежної і демократичної держави в Україні, інтеграція в європейське і світове співтовариство, створення нових ринкових відносин, реформування вищої освіти передбачають орієнтацію на людину як найвищу цінність суспільства. Звернення людини до самої себе, саморозкриття нею внутрішнього потенціалу, прагнення до максимально повної самореалізації є актуальним і характеризують суспільні потреби сьогодення, особливо громадян нашої країни. Саме в умовах перебудови ринку праці, зростання попиту на конкурентоспроможну молодь людина починає усвідомлювати необхідність

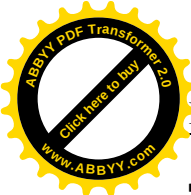
своечасного використання власного ресурсного потенціалу. Відомо, що визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є: якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, мобільність, сумісність кваліфікації на етапах підготовки у вищій школі та післядипломному навчанні, посилення конкурентоспроможності європейської системи освіти з метою успішної конкуренції з американською системою освіти та зменшення відтоку студентів наукової еліти з Європи до США. Створення єдиної зони європейської вищої освіти дасть можливість підвищити якість та доступність знань на цьому континенті, конкурувати з американськими університетами, які лідирують на світовому ринку освітніх послуг. Традиційний зміст освіти заважає учням ефективно вибудовувати й створювати власний світ знань. У наявних навчальних програмах, посібниках, у практиці традиційного навчання світ реальних об'єктів нерідко замінюється готовими поняттями та іншими ідеалізованими продуктами пізнання, отриманими не учнями, а фахівцями, вченими, авторами підручників. Вивчення учнями інформації про чужі знання практично не залишає місця для створення ними власних знань про реальний світ. Саме тому необхідно вирішувати проблему відчуження знань від особистості шляхом зміни методології й методики навчання. Вчитель має навчати дитину способів пізнання реальних об'єктів і конструювання знань, що здобуваються. Вивчаючи об'єкт реального світу, учень має знаходити і створювати знання про нього, тобто будувати власну ідеальну теорію відповідно до своїх уявлень, особливостей світосприйняття, трактувати вже свої факти, поняття, закономірності, які були виявлені шляхом пізнання і переосмислення.

Евристичне навчання як інноваційна технологія відрізняється від проблемного та розвивального навчання, тому що базується не на обов'язкових завданнях, що переважно йдуть від викладача з зовнішнім стимулюванням активності, а на власному варіативному цілепокладанні, визначенні завдань і створенні у зв'язку з цим власного освітнього продукту.

Евристичне навчання є достатньо новим і ще недостатньо дослідженим феноменом інноваційної освіти.

Проблема даного дослідження полягає в тому, що у вітчизняній науковій літературі недостатньо матеріалу відносно ідей та концепцій творчої самореалізації як основи евристичного навчання, які досліджувалися американськими та вітчизняними вченими.

Аналіз актуальних досліджень. Вітчизняними та американськими

дослідниками виявлено, що основою евристичного навчання є ідеї та концепції творчої самореалізації особистості. Стартовою базою дослідження стали провідні ідеї самоактуалізації особистості відомих американських учених Р. Бернса, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла. У вивченні сутності евристичного навчання та його технологій зайняли чільне місце такі американські науковці як Feigenbaum E.L., Feldman J., Minsky M. L., Slagle J.R, Adler A. та інші. Цю проблему досліджували вітчизняні філософи та психологи – Л. Коган, М. Михайлов, Муляр, Л. Подолянко (розкриття зв'язків самореалізації із сенсом життя і свободою людини). Психологія самореалізації особистості, її складники, механізми, зв'язок із віковою та гендерною динамікою самозмін частково розкриті в працях Є. Вахромова, Т. Вівчарик, Ю. Долінської, Л. Рудкевич.

Мета статті – виявити ідеї та концепції творчої самореалізації як основи евристичного навчання, які досліджувалися американськими вченими.

Виклад основного матеріалу. Філософи різних часів постійно зверталися до природи людини, змісту її життя, смерті й безсмертя. Проблема людини, її самореалізації, розвитку, самовдосконалення посідає чільне місце у філософії різних епох. Століттями людину цікавлять питання її внутрішнього світу – здібностей, можливостей, розвитку, розуму та почуттів.

Вітчизняні та американські дослідники безумовно спиралися на термін «самореалізація». Цей термін, вживаний у сучасних європейських мовах, відповідає санскритському «Атма сакішат кар», де «атма» – прояв, «кар» – робити, тобто йдеться про те, щоб збудити й проявити свій найвищий дух. «Атма» поєднано із всесвітньою енергією творця [6, 44–46].

Виявленню сутності самореалізації сприяє логіко-семантичний аналіз поняття. З цією метою було вивчено й проаналізовано статті словників, енциклопедій. Семантичний аналіз поняття дозволив ближче підійти до його наукового визначення. Наукове обґрунтування терміну «самореалізація» (self-realization) наводиться в словнику з філософії й психології, який був виданий у 1902 році в Лондоні. «Самореалізація» – здійснення можливостей розвитку «Я».

В американському психологічному та психоаналітичному словнику (1958) поняття «самореалізація» визначається як «збалансоване і гармонійне розкриття всіх аспектів особистості, розвиток генетичних і особистісних можливостей» [8, 488], у психологічному словнику (1971 р.) поняття «самореалізація» ототожнюється з поняттям «самоактуалізація» й

визначається як «тенденція особистості розвивати власні таланти й можливості» [9, 537].

Мета самореалізації та потреби в ній пов'язані між собою мотивами, бо саме мотивація відображає ступінь необхідності потреби в даному виді діяльності. Мотиви самореалізації доцільно визначати як необхідну причину, що спонукає людину розкривати, реалізовувати власний внутрішній потенціал.

У створенні концепції мотивації, крім ієрархії потреб, американський дослідник А. Маслоу виділяє дві групи мотивів: дефіцитні (Д-мотиви) та мотиви росту (метапотреби – «мета», тобто післябуттєві, або Б-мотиви). Д-мотиви лежать в основі здорового образу життя кожної людини (нижчі потреби – фізіологічні, потреби безпеки, захисту тощо), задоволення яких забезпечує успіх інших, вищих потреб. Б-мотиви сприяють актуалізації власного потенціалу, реалізації мети, створенню вищих цінностей (мотиви самореалізації тощо) [1, 430].

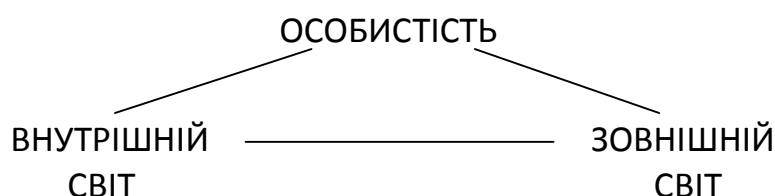
Мотиви виникають, розвиваються й формуються на основі потреб, але, разом з тим, мають самостійний характер, бо потреба не визначає сукупність мотивів, їх силу, стійкість. Доцільно відзначити, що, з одного боку, потреби реалізуються в поведінці й діяльності за допомогою мотивів, а з іншого – мотиви, розвиваючись і зміцнюючись, сприяють зміцненню потреби. Мотиви самореалізації впливають на вибір способів реалізації потреби в самореалізації. За наявності однієї й тієї ж потреби в різних людей можуть виникати неоднакові мотиви, на реалізацію яких впливають оточуюче середовище, виховна дія [4, 7].

Ідеї етики самореалізації людини як самостійної філософської течії західної філософії розвивають філософи-ідеалісти різних напрямів. Починаючи з 90-х років ХХІ століття до сьогодення, етику самореалізації обґрунтовували об'єктивні ідеалісти: Дж. Ройс (США); персоналісти: Адлер, Б. Боун, М. Колкінз, У. Хогінг та інші (США) [7, 104]. Прихильники концепції самореалізації вважають, що вона здійснюється через діяльність, яка сприяє реалізації людиною внутрішнього «Я» – абсолютно унікального, неповторного, відмінного та непізнаного. Вчинки окремої людини завжди мають етичне значення, вони індивідуальні, своєрідні дії людей не схожі одна на одну і, отже, не відповідають будь-яким загальним для всіх моральним принципам. Індивідуальне, згідно з переконаннями представників етики самореалізації, завжди протиставляється суспільному.

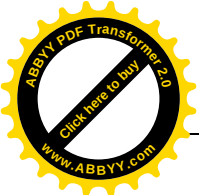
З безлічі індивідуальних «Я» утворюється всеосяжна система абсолютного «Я», яка розуміється деякими прихильниками етики самореалізації як сам Бог, тому множина «Я» трактується як частини єдиного цілого. Через таку модель пізнання затверджується, на думку представників самореалізації, гармонія між усіма людьми: кожен реалізує закон загального «Я», слугує цілому, тобто всьому людству і всім індивідам як частинам цілого, реалізує власну істоту та виконує вимоги власного «Я». Свобода зобов'язує індивіда до особистої відповідальності та здійснення власного призначення.

А. Маслоу, досліджуючи людську психіку, побудував модель на тій основі, що спирався на психіку здорових і сильних, а не хворих, закомплексованих людей. Він звернувся до численної групи душевно здорових, талановитих, творчо розвинутих особистостей, які відзначалися видатними і постійними досягненнями в обраній сфері і «повністю використовували свої здібності, таланти, можливості [2, 108]. Вивчаючи кращих людей, А. Маслоу досліджував межі людських можливостей та саму особистість.

У самому загальному визначенні особистість – це людина як суб'єкт власного життя, відповідальний за взаємодію як із зовнішнім світом, включаючи й інших людей, так і з внутрішнім світом, із самим собою. Особистість – це внутрішня система саморегуляції людини [3, 52]. Вона випробовує вплив двох інших сил, які детермінують, що умовно можна позначити як організм, внутрішній світ (тобто людина як жива істота в цілому) і середовище, зовнішній світ у широкому змісті, включаючи в першу чергу інших людей. Співвідношення між цими трьома рушійними силами і визначає лінію життя людини. Його можна представити у вигляді своєрідного трикутника розвитку:

Відносини особистості з зовнішнім світом – особливо зі світом інших людей – куди більш складні, неоднозначні й драматичні. З боку особистості є сильна зацікавленість у контакті з іншими людьми, – людина, як стверджує К. Роджерс, «невигойно соціальна; вона має глибоку потребу у взаєминах» [11, 3].

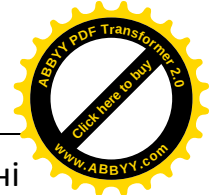
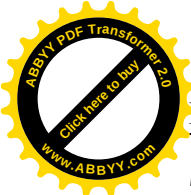
Головний психологічний зміст особистісного росту (ОР) – звільнення, знаходження себе і свого життєвого шляху, самоактуалізація і розвиток всіх основних особистісних атрибутів. А взаємодія особистості з власним внутрішнім світом у цілому не менш (а в багатьох відносинах – більш) значима, ніж зі світом зовнішнім. Принципово важливим для людини є також визнання і повага його внутрішнього світу іншими людьми. Тобто повноцінний ОР можливий тільки в тому випадку, якщо інтраперсональність не буде придушуватися інтерперсональністю і якщо між усіма трьома вершинами «трикутника розвитку» не буде боротьби або зневажливого ігнорування, а буде конструктивне співробітництво, діалог.

Особистісний ріст не тотожний просуванню людини по «сходах віків». Це складний багатоаспектний процес, що впливає з своєї внутрішньої логіки і має завжди індивідуально-своєрідну траєкторію. Є підстави говорити лише про самий загальний «основний закон особистісного росту», що, спираючись на відому формулу К. Роджерса «якщо – то», можна сформулювати так: якщо є необхідні умови, то в людині актуалізується процес саморозвитку, природним наслідком якого будуть зміни в напрямі його особистісної зрілості. Іншими словами, саме ці зміни – їхній зміст, спрямованість, динаміка – свідчать про процес ОР і можуть виступати як його критерії.

Цілісна теорія самореалізації особистості, що закладена видатними зарубіжними й вітчизняними вченими і розвивається нашими сучасниками, базується, перш за все, на відкритих наукою положеннях про фундаментальні потреби людини. Саме задоволення цих потреб забезпечує самореалізацію та її провідний результат – психічне здоров'я людини. А неврози і психічна непристосованість зумовлені відсутністю задоволення фундаментальних потреб. Серед них такі загально визнані (за А. Маслоу):

- фізіологічні потреби (у їжі, сні, теплі тощо);
- потреби у безпеці (для задоволення їх людина дотримується певного режиму дня, купує житло, одяг та ін.);
- потреба у любові і приналежності (людина заводить сім'ю, друзів);
- потреба у повазі (людина робить кар'єру, займається наукою, бере участь у суспільному житті);
- потреба у самореалізації (людина реалізує свої задатки і здібності).

Наведені потреби викладені в ієрархічній послідовності – від найнижчих до найвищої. Вищі потреби більш пізні. Чим вище їх рівень, тим, на перший погляд, вони менш важливі для виживання, їх начебто

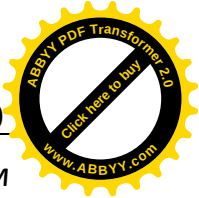
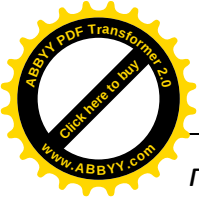

можна й відсунути подалі. Насправді ж життя на більш високому рівні потреб означає більш високу біологічну ефективність, довшу тривалість життя, гарний сон і апетит, зменшення хвороб. Задоволення вищих потреб (у повазі, справедливості, ствердженні власної гідності, самореалізації творчого потенціалу) має своїм результатом справжній розвиток особистості, тобто нарощування й вдосконалення кращих її якостей, які можна назвати суто людськими.

Звернемо увагу, що саме про задоволення вищих потреб індивіда говорили і А. Маслоу і К. Роджерс. На основі їх міркувань, багатого досвіду і проведених у нас експериментів можна дійти висновку, що повноцінною, щасливою людина стає не тоді, коли задоволена смачною їжею, теплою домівкою чи високою посадою, а тоді, коли вона реалізувала свої здібності писати книги, малювати картини, вирощувати хліб чи виховувати дітей. У ході проведеного дослідження виявлено, що найбільшою насолодою для старшокласників і студентів стає не перемога у конкурсі, олімпіаді чи спортивному змаганні (хоча це дає їм велике задоволення і гордість), а глибоке відчуття своїх здібностей та умінь розв'язувати все складніші задачі, долати свою невпевненість і лінощі, відчуття своїх постійно наростаючих вольових, фізичних і розумових сил. Тільки за таких умов формується провідний результат самореалізації – психічне здоров'я, творчий потенціал, саногенне мислення, емоційна стійкість, чіткі й позитивні цінності динамічної, цілісної людини [2, 117].

Спираючись на дослідження американських вчених А. Маслоу та К. Роджерс, ми можемо визначити *творчу самореалізацію* як свідомий, цілеспрямований процес розгортання та зростання сутнісних сил людини, зокрема дитини, підлітка, юнака – її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей. Самореалізація творчого потенціалу особистості – це усвідомлений самостійний виконавчо-результативний процес її творчого саморозвитку (самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, саморегуляції, самооцінки) з обов'язковими конкретними творчими продуктами цього процесу – внутрішніми (розвинуті творчі мотиви, здібності, уміння, цінності тощо) і зовнішніми (результати дослідження, підготовлені доповіді, реферати, статті, книги, професійні проекти тощо).

Відкриття феномену самореалізації підростаючої і зрілої особистості – це нова сторінка педагогічної та психологічної науки тому, що *людині в*

процесі її формування надається новий статус – незалежної, з високим потенціалом особистості, яка, насамперед, має покладатися на власні сили, розум та енергію й не виправдовувати свої невдачі соціальними негараздами, інтригами недругів та відсутністю щасливого випадку. Її життєвий успіх, щастя й процвітання пов'язані з потужністю й спрямованістю її самореалізації і, як правило, мало залежать від прихильності долі. Зовнішня (соціальна) домінанта розвитку внутрішнього світу особистості покликана в основному стимулювати, створювати сприятливі умови для зростання й розвитку природного в людині.

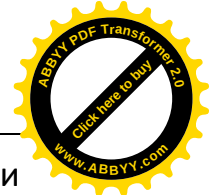
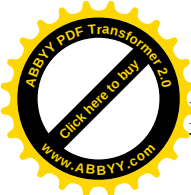
Проведений аналіз наукової літератури свідчить про суттєве зростання інтересу до виявлення й розкриття педагогічних умов успішної самореалізації, до різних форм і методів творчої діяльності школярів та студентів як джерела розвитку і реалізації творчого потенціалу особистості. Тому розуміючи самореалізацію як всеохоплюючий процес самозростання особистості й складне інтегративне поняття, наша дослідницька увага зосередилась лише на головних аспектах самореалізації у навчанні, а саме – на педагогічному забезпеченні активного самоздійснення пізнавально-творчих якостей старшокласників та студентів, що всебічно впливають на успіх навчальних досягнень учнів як предметний результат самореалізації особистості.

Основним результатом успішної самореалізації у навчальній діяльності є наявність самостійно створених старшокласниками та студентами творчих продуктів – зовнішніх і внутрішніх. Саме вони стають завданням конкретних пізнавальних зусиль учнів, а гуманітарні предмети надають додаткові можливості, особливо у старших класах, вільно обирати види і тематику самостійної творчої діяльності, які стають провідним чинником самореалізації учнів.

В умовах сучасної освіти найбільш наближеною до цільових установок самореалізації становиться евристична технологія навчання.

Досліджені ідеї та концепції самореалізації, які вивчалися американськими вченими та знаходяться в основі евристичного навчання варто поєднати із самим терміном «евристичне навчання».

В американській науці терміни «евристика», «евристичний пошук» та «евристичне навчання» вперше були застосовані американським науковцем Minsky в 1961 році. Він був одним із перших, хто використав ці терміни в контексті «пошук» через «великий проблемний простір»

[10, 408]. «Нам потрібно знайти засоби, за допомогою яких результати недостатніх досліджень могли б бути використані для того, щоб пошук був більш ефективним» – зазначав вчений.

Основна характерна ознака евристичного навчання – створення учнями освітніх продуктів з навчальних дисциплін і вибудовування індивідуальних освітніх траєкторій у кожній з освітніх галузей. Під освітньою продукцією розуміють, по-перше, матеріалізовані продукти діяльності учня у вигляді суджень, текстів, малюнків тощо; по-друге, зміни особистісних якостей учня, які розвиваються під час навчання. Обидві складові освітньої продукції – матеріальна й особистісна – створюються одночасно під час конструювання учнем індивідуального освітнього процесу [5, 345].

Отже, теорію і практику творчої самореалізації розглядають як основу евристичного навчання тому що:

а) теорія самореалізації розглядає творчість як провідний чинник зростання сутнісних сил людини, а цю творчу та самостійну діяльність ставлять у центр евристичного навчання, орієнтуючись на провідну мету освіти. В евристичному навчанні на першому плані знаходиться творча діяльність, котра спрямована на самореалізацію людини. Основоположники провідної гуманістичної ідеї: К. Роджерс, А. Маслоу, Фромм наголошували на тому, що такий процес можна успішно здійснити лише при зміні парадигми передавального способу навчання на спосіб евристичний;

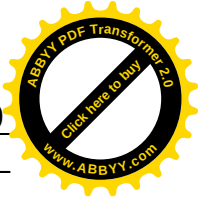
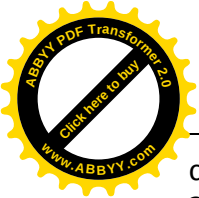
б) парадигма гуманістично спрямованого навчання відповідає основі ідей самореалізації, самостійного створення свого життя, а отже, створення, а не отримання власних знань;

в) не будь-яке навчання є метою існування, а саме його самопізнання і надбання власних сил створює психічно здорову людину.

Евристичне навчання в чомусь є частковим фрагментом важливої діяльності з самореалізації творчого потенціалу особистості, і тому процес творчої самореалізації можна розглядати як певну струнку і складну систему, а евристичне навчання як важливий елемент цього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1997. – 430 с.
2. Маслоу А. Самоактуализация / А. Маслоу // Вопросы психологии. 1988. – № 3. – С. 108–117.
3. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / А. Маслоу. – Киев – Донецк : Институт психологии Украины, 1994. – 52 с.
4. Рибалко Л. С. Методолого-теоретичні засади професійно-педагогічної

самореалізації майбутнього вчителя (акмеологічний аспект) / Л. С. Рибалко. – Запоріжжя, ЗДМУ 2007. – С. 7.

5. Хуторской А. В. Эвристическая дидактика / А. В. Хуторской. – М. : МГУ. – 345 с.

6. Шривастава Н. Самореализация человека / Н. Шривастава // Наука и религия. – 2004. – № 11. – С. 44–46.

7. Adler A. The individual psychology of Adler: a systematic presentation of selections from his writings / A. Adler ; H. L. and R. R. Ansbacher (Eds). – New York : Basic Books, 1956. – 104 p.

8. A Comprehensive Dictionary of psychology and psychoanalytical terms: a guide to usage / [ed. by B. Horall]. – New York ; London ; Toronto, 1958. – P. 488.

9. Dictionary Psychology / [ed. by J. D. Chaplin]. – 1971. – P. 537.

10. Minsky M. L. Steps toward artificial intelligence. Proceedings of the Institute of Radio Engineers Prentice / M. L. Minsky. –New York, 1968. – P. 81.

11. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client — centered framework / C. Rogers // Psychology : A Study of a Science, 1959. – Vol. 3.

РЕЗЮМЕ

Л. Н. Сирьк. Исследование американскими учеными концепции творческой самореализации как основы эвристического обучения в современной школе.

В статье рассматриваются современные подходы к эвристическому обучению как инновационной технологии образования и уровень его исследования в отечественной и зарубежной педагогике. Определяются идеи и концепции самореализации как основы эвристического обучения в американской педагогике.

Ключевые слова: эвристическое обучение, инновационные технологии, идеи и концепции самореализации, самоактуализация, мотивация.

SUMMARY

L. Siryk. Researches of conceptions of self-realization by american scientists as a background of the heuristic learning in modern school.

The article touches upon modern approaches of the heuristic learning as innovative technology of education and level of it researching in native and foreign pedagogy. Ideas and conceptions of self-realization are determined as backgrounds of the heuristic learning in American education.

Key words: heuristic learning, innovative technology, ideas and conceptions of self-realization, self-actualization, motivation.

УДК 378.4:37.014.25:325.54(1–4=122:2)

В. М. Солощенко

Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ЗМІНА ВЕКТОРА ІМІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НІМЕЦЬКОМОВНИХ КРАЇН У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості імміграційної політики німецькомовних країн. Охарактеризовано законодавчу базу імміграційної політики Німеччини. Досліджено зміну вектора імміграційної політики у контексті інтеграційної перебудови Європи. Окреслено етапи формування німецького законодавства стосовно мігрантів та головні